

1 Ter inleiding

J. Hoek

Voordat de lezer de verschillende hoofdstukken van dit boek afzonderlijk leest en bestudeert, kan het behulpzaam zijn hem of haar eerst een panoramisch overzicht te bieden. De samenhang van de verschillende bijdragen wordt dan hopelijk zichtbaar en de nieuwsgierigheid om van een en ander meer te vernemen geprikkeld.

Het openingshoofdstuk, geschreven door **dr. J. (Jan) Hoek**, geeft een schets van gereformeerde ecclesiologie, waarbij wordt ingezet bij de bekende spreuk *ecclesia reformata semper reformanda*. De kerk is geroepen haar identiteit als 'naar Gods Woord gereformeerde kerk' te behouden, niet door op haar lauweren te rusten, maar door open te staan voor voortdurende en voortgaande reformatie. Dit uitgangspunt wordt uitgewerkt door de klassieke kenmerken en merktekenen (*notae et signa*) van de kerk te betrekken op haar missie in de huidige tijd en context, zodat zij dicht bij God én dicht bij de mensen blijft. De zware crisis waar de kerk in onze geseculariseerde cultuur doorheen gaat, is voor haar geen reden om in haar schulp te kruipen. Juist nu is de urgentie groot om te zoeken naar nieuwe mogelijkheden om het Evangelie te communiceren. Het moet te doen zijn om een open(hartige) kerk, die overigens geen concessies doet ten opzichte van de radicale boodschap dat het heil alleen in Christus te vinden is.

De reformatie heeft nauw willen aansluiten bij de bestaande, katholieke visie op de kerk. Het ging haar immers niet om het stichten van een nieuwe kerk, maar om de zuivering van de ene, al eeuwen bestaande christelijke kerk. Vandaar dat de vier klassieke eigenschappen van de kerk onverkort zijn overgenomen bij de ontwikkeling van een gereformeerde ecclesiologie. Deze vier wezenseigenschappen – eenheid, heiligheid, apostoliciteit, katholiciteit – worden kort behandeld, met steeds een link naar de actuele missie van de kerk. Verder wordt aandacht gegeven aan ‘gereformeerd goud’, met name waar het gaat om de overtuiging dat de kerk allereerst Gods werk is en niet mensenwerk en dat zij rust in Gods verkiezing en verbond. Verbond is een kernwoord in de Schrift en behoort ook een sleutelwoord in de ecclesiologie te zijn. Dat heeft gevolgen voor het zicht op de plaats van het Joodse volk in de voortgang van Gods heilshandelen en voor de visie op de kinderdoop. De kerk als moeder is echter tevens kerk als gezin, als vergadering van gelovigen en als bewogen beweging.

Aparte aandacht is er voor de ambten in hun samenspel met de charismatisch begaafde gemeente. Gereformeerden zijn dankbaar voor de ambtelijke structuur van de kerk. De gemeente kan in de gebrokenheid van haar aardse bestaan niet buiten de bewakende en bewarende functie van de ambten. Ook hier geldt echter weer dat cruciaal is of de ambtelijke ordening de verkondiging en verbreiding van de goede boodschap voor alle mensen optimaal stimuleert en faciliteert. Een volgende paragraaf gaat in op kenmerkende trekken van de gereformeerde eredienst: eerbied, eenvoud, rust en liefde. Wanneer deze soberheid niet tot saaiheid en slordigheid verwordt, staat zij de missionaire en diaconale roeping van de gemeente zeker niet in de weg.

In zijn beschouwing over evangelische ecclesiologie benoemt **dr. R. (René) Erwich** het verlangen naar *divine conformity* als centraal punt. Het gaat om het verlangen de weg van God te gaan, in nauwe afstemming op de nieuwtestamentische gemeente, zoals beschreven in het boek Handelingen en in de brieven van de apostelen. In navolging van Miroslav Volf ziet hij de uitdaging van de vrij-kerkelijke ecclesiologie in een verdere verdieping en uitwerking van het concept van het algemeen priesterschap van alle gelovigen. Hierbij gaat het niet om individualisme, maar juist om de kaders van wederkerige verbondenheid en afhankelijkheid waarbinnen de gelovigen optimaal hun gaven ontplooiën, als een weerspiegeling van de volmaakte gemeenschap van Vader, Zoon en Geest. In deze gemeenschap van gelovigen is niet of nauwelijks ruimte voor bijzondere ‘ambten’ en de bestaande bedieningen zijn in al hun verscheidenheid niet essentieel, wel functioneel voor het gemeente-zijn. In kritische zelfreflectie ziet Erwich in de praktijk van veel evangelicale gemeenten een overaccentuering van het individuele, waardoor te weinig de kracht van het zich opgenomen weten in de kathedraal van Gods wereldwijde liefde (Ef. 2) wordt ingezien en ervaren. Tegenover het verschijnsel dat leiders zich autocratisch profileren – het leven is dan kennelijk sterker dan de leer – voert Erwich een krachtig pleidooi voor meervoudig en meerdimensionaal leiderschap, goed georganiseerd en met de moed om te experimenteren met nieuwe vormen.

Bij de ecclesiogenese, de wording van een gemeente, staat het verbond dat gelovigen met elkaar sluiten vanuit de gemeenschappelijke verbondenheid met Christus centraal. Dit hoge ideaal van de gemeente als de eersteling van de samenleving in Gods nieuwe wereld staat in onze tijd onder grote druk. Individualisme en verminderd ‘commitment’, tendensen van

‘believing without belonging’ grijpen om zich heen. Een nieuwe nadruk op het ‘communal self’ is van groot belang!

Een ander spanningsveld doet zich voor rond het verstaan van de boodschap van de Schrift. Valt vanouds het accent in onderwijs en prediking sterk op de persoonlijke dimensie van geloof en leven, thans komt er meer oog voor de breedte van de Schrift en zijn er sporen van een zich ontwikkelende nieuwere hermeneutiek. Het gaat er ten diepste om dat de gemeente niet enkel een hermeneutiek heeft, maar zelf ook een hermeneutiek is, als een leesbare brief van Christus.

In de praktijk van gemeentevorming ligt de nadruk in de recente ontwikkelingen op missionaire groepen die niet direct op het constitueren van nieuwe gemeenten zijn gericht, maar gedragen door een moedergemeente het Evangelie delen in het gewone dagelijkse leven.

Al met al is er een oprecht verlangen om gemeente te zijn zoals Jezus het heeft gewild (Gerhard Lohfink).

Dr. R. (Robert) J.A. Doornenbal doet in zijn betoog over de kerk met een missie in de eenentwintigste eeuw een geladen appèl op kerken en christenen hun roeping te beseffen en te volgen, en zo zich te laten meenemen in de missie van God zelf. De situatie is voor de kerk fundamenteel veranderd nu het *corpus christianum* is weggefallen en we in een ‘post-christendom’-setting leven. Nu het instituut kerk niet langer vanzelfsprekend is, komt de kerk van heden, vergeleken met die van vroeger eeuwen, voor geheel nieuwe leerthema’s te staan. In zekere zin is haar actuele situatie vergelijkbaar met die van de vroege kerk voor de ‘Wende’ die volgde op keizer Constantijns overgang tot het christendom. Sinds die ommekeer in het begin van de vierde eeuw muteerde de kerk grotendeels van de

enthousiaste massabeweging die zij was tot een hiërarchisch georganiseerd machtsinstituut. De evangelieverkondiging vond niet langer primair plaats door de 'gewone' gelovigen in hun dagelijkse leefsituaties, maar werd min of meer uitbesteed aan professionals. De kerk heeft nu echter een nieuwe 'Wende' nodig waarin zij dezelfde diepe motivatie gaat vertonen om het Evangelie met haar omgeving te delen als we bij de eerste christenen kunnen constateren. De bewegingsdimensie van de kerk behoeft versterking en het institutionele element moet veel bescheidener worden en geheel dienstbaar gemaakt aan de missie van de kerk. Dat kan gebeuren door nadrukkelijk gemeenschap (*koinonia*) te cultiveren en door gezond leiderschap te ontwikkelen dat gericht is op leerprocessen die leiden tot duurzame verandering. Verder is het van groot belang dat mensen in de kerk worden gestimuleerd en praktisch geholpen om verbinding te maken tussen leer en leven. Daarvoor is training noodzakelijk, om een christelijk leven te leren leiden waarvan werfkracht en aantrekkingskracht uitgaat. Christenen zijn geroepen elkaar te ondersteunen in het maken van tegendraadse keuzes om zo de in Christus geschonken vrijheid van verslavingen, hebzucht en angsten manifest te maken. Een bijzondere focus moet liggen op gastvrijheid, vanouds een grote factor bij de verbreiding en de geloofwaardigheid van het Evangelie.

Doornenbal vraagt in navolging van Christopher Wright aandacht voor de missie van God, waarin de missie van de kerk opgenomen is. Heel de Bijbel is vol van deze missie, gericht op het herstel van Gods schepping. Binnen dat kader tekent zich in het Nieuwe Testament een missionaire theologie af, waarin het gaat om het versterken van *communio* (de band met Christus), *communitas* (de gemeenschap van christenen onderling) en *commissio* (het gezonden-zijn in de wereld). Vanuit de gemeenschap met God kan het niet anders of de gelovigen zijn

intentioneel gericht op het heil van anderen. Dit bepaalt de apostoliciteit van de kerk, die niet alleen achterwaarts gericht is op de heilige traditie, maar evenzeer voorwaarts op het bereiken van buitenstaanders en het slaan van bruggen over culturele kloven. De *notae ecclesiae* (kenmerken van de kerk) kunnen niet langer gedefinieerd worden zonder ze te betrekken op de *notae missionis* (kenmerken van de zending) of anders gezegd: het is essentieel voor de kerk dat zij zichzelf als ‘missional church’ verstaat. Het Nieuwe Testament geeft een schat aan handreikingen voor de praktische invulling hiervan. Bijvoorbeeld dat de missie van de gemeente zelfverloochening impliceert ter wille van de nog niet bereikten of van het Evangelie vervreemden, teneinde onnodige drempels te slechten. Dat betekent dat in allerlei situaties emotioneel zwaarwegende offers moeten worden gebracht door afstand te nemen van vertrouwde structuren, vormen, gebouwen en instituties.

Bij dit alles beklemtoont Doornenbal echter ook dat een frisse focus op de missie van de kerk niet hoeft en behoort te eindigen in een vorm van activisme. De kerk mag rusten in het besef dat het toch allereerst om Gods missie gaat. Er is een wisselwerking tussen geestelijke verworteling en missionaire betrokkenheid. In navolging van Richard Lovelace beschrijft de auteur vervolgens een weg van geestelijke vernieuwing waaraan de kerk behoefte heeft. Zo blijft er een directe verbinding tussen de missie van de kerk en de ‘bediening van de verzoening’ als het geheim waaruit zij leeft en wordt gevoed. Het hoofdstuk eindigt met korte aanbevelingen ten aanzien van de theologiebeoefening, het investeren in nieuw leiderschap en de onmisbaarheid van diepgaande verkondiging van het Evangelie, gezamenlijk gebed, vormen van geestelijke begeleiding of mentoraat en kleine groepen die gericht zijn op discipelschapsvorming.

Dr. H.C. (Henk) van der Meulen geeft een panoramisch overzicht van de nieuwe wegen en voetsporen waarover pastorale bezinning en praktijk zich in onze tijd bewegen. De grote vraag is hoe de pastorale gemeente gestalte krijgt in de huidige context als een toegankelijk huis, waar oog en oor is voor het anders-zijn van de ander en waar mensen de weg kunnen vinden naar de grote Ander, die voor ieder van hen toegankelijk is. Van belang is het dan allereerst het eigene, het *proprium*, van pastoraat te onderscheiden als een bijzondere kraam op de markt van de dienstverlening, die echter geen marktkraam is. In het voetspoor van Ganzevoort en Visser wordt dit eigene getypeerd vanuit *inhoud, context, perspectief* en *methode*.

In de pastorale theorievorming tekent zich een netwerk van verschillende benaderingen af, die elkaar raken, aanvullen of ook wel doorkruisen. Pastorale zorg speelt in op het verschijnsel van individualisering met alle mooie kanten en schaduwzijden die daarmee gegeven zijn (bijv. 'patchwork identity'). Hoe kan de op zichzelf teruggeworpen mens optimaal bijgestaan en begeleid worden? De pastor wil de ander helpen in het subject worden en stimuleren om het bestaan *coram Deo*, voor Gods aangezicht, vorm te geven en zelfstandig te leren geloven. Het gaat erom de ander te laten zien dat deze ertoe doet als uniek schepsel en kind van God. De pastor is present bij het fragmentarische van het leven en midden in de gebrokenheid van het bestaan. De pastor kan zo eenzaamheid doorbreken, als een afstraling van Hem Die gekomen is om te zoeken en te vinden.

Ook de geïndividualiseerde mens leeft in allerlei verbanden. Nieuwe wegen in het pastoraat die dit gegeven verdisconteren, zijn: *systemisch pastoraat, contextueel pastoraat, intercultureel pastoraat* en *pastorale zorg in samenhang met diaconale aandacht*

en inzet. Verder, gelet op de toenemende betekenis van de sociale media, *pastoraat als netwerken*, niet als vervanging, wel als complement van de traditionele zorg. Het *narratief pastoraat*, getypeerd als een hoofdvier binnen het grote stromenland van het hermeneutisch pastoraat, kent groot belang toe aan het verhaal dat mensen vertellen. De verteller wordt versterkt in de ordening van zijn of haar leven en daarbij is het luisterend oor dat geboden wordt, weldadig. Het gaat niet alleen om ingrijpende gebeurtenissen in het leven, maar zeker ook om het kleine verhaal van het alledaagse. Opmerkelijk is dat in het kader van de narratieve benadering een nieuwe waardering is gegroeid voor het ter sprake brengen van de Bijbel in het pastorale contact, om zo de verbinding te leggen tussen het verhaal van deze concrete mens met het Verhaal van de Levende. In het *charismatische pastoraat* treft de herontdekking van de betekenis van het ritueel: gebed, handoplegging, loflied, zegening en zalving.

Het hoofdstuk loopt uit op een korte aanduiding van *spiritualiteit en geestelijke begeleiding*. Gesignaleerd wordt dat de vragen rondom de toe-eigening van het heil weinig of geen aandacht krijgen in veel pastorale literatuur. De pastor als reisgenoot en gids is niet een deskundige die op alle vragen een antwoord heeft, maar wel iemand die uit ervaring weet van zoeken en gevonden worden. De pastor leidt zelf een geestelijk leven en kan alleen weiden als iemand die zelf geweid wordt, zoals Augustinus al wist.

A. (Bert) Roor MA bespreekt de vraag wat de betekenis is van diaconale presentie voor de Protestantse Kerken in Nederland. De Thora richt onze voeten op de weg van Gods geboden als een weg van barmhartigheid en gerechtigheid, in onlosmakelijke verbondenheid met elkaar, en daarom is er diaconaat.

Na een schetsmatige beschrijving van de weg die het diaconaat gedurende de laatste decennia in maatschappelijk perspectief heeft afgelegd, bespreekt Roor de sterke missionaire en diaconale opleving in Nederland gedurende de jaren 2000-2010. Het gaat om niet minder dan een diaconale emancipatie die het traditionele kerkbeeld doet kantelen en schuiven en ook aan orthodoxe christenen bepaald niet voorbij is gegaan.

Diaconale presentie heeft een missionaire dimensie. Hieraan is vanuit de verbondenheid van woord en daad een viertal aspecten te onderscheiden, die kort worden aangeduid. Een nadere uitwerking wordt gegeven van het vierde aspect: diaconaat als missionaire leerweg. Bewuste reflectie op diaconale ervaringen leert de weg van het Koninkrijk ontdekken en traceren. Het gaan van deze leerweg is onmisbaar om vitaal kerk te kunnen zijn in onze tijd. Het gaat om een nieuwe missionaire en diaconale spiritualiteit, waarin wordt doorleefd dat onze 'enige troost' (vergelijk zondag 1 van de Heidelb. Catech.) niet eenzijdig in zekerheid aangaande het eigen eeuwig heil kan bestaan, maar hoop voor de wereld impliceert en dan ook tot inzet voor een betere wereld motiveert.

In dit verband ontwaart Roor een nieuwe tweedeling in orthodox protestants Nederland. Er zijn christenen die in een verwarrende wereld hun veiligheid zoeken achter de veilige muren van kerk en traditie. Zij vormen de 'vluchtkerk' van gelijkgezinden die hun heil vinden bij Christus (met name als de Verzoener van hun schuld) en bij elkaar. Daartegenover tekent zich een kerk af als beweging die vanuit het geloof in Christus zich inzet voor barmhartigheid en gerechtigheid in de samenleving, en daarom bijvoorbeeld betrokken is bij het creëren van een 'vluchtkerk' voor asielzoekers. Deze laatstgenoemde kerk

is meer een vluchtheuvel voor mensen in de knel dan een vluchtkerk voor de kerkleden zelf.

Hoe deze tweedeling tegen te gaan? Er klinkt in dit hoofdstuk een vurig pleidooi om een methodiek te ontwikkelen voor gewone kerkleden en kerkelijke vrijwilligers die diaconaal present zijn. Het gaat erom dat de gehele diaconale leercirkel doorlopen wordt ten behoeve van missionair-diaconaal gemeente-zijn. Zo ontstaat er, in gebed om de Geest, een rijke leerweg om op een nieuwe wijze getuigen en dienen met elkaar te verbinden en zo de smalle weg van Jezus te gaan in Zijn Koninkrijk van leven en gerechtigheid.

N. (Nico) Belo gaat in op gemeenteopbouw in een tijd van secularisatie. De (opgegeven) titel van zijn hoofdstuk 'Gemeenteopbouw ondanks secularisatie' mag van hem veranderd worden in: 'Gemeenteopbouw dankzij secularisatie'. Juist wanneer allerlei vanzelfsprekendheden wegvallen, ligt er temeer de uitdaging om fundamenteel na te denken over gemeente-zijn in de actuele context. In navolging van Jan Hendriks schetst Belo een zestal trends die onze samenleving in haar permanente verandering typeren. Vervolgens wordt het verschijnsel secularisatie besproken, niet alleen zoals dit zich voordoet in de breedte van de cultuur, maar ook als innerlijke of binnenkerkelijke secularisatie. Met de aanduiding 'crisis van betrokkenheid' (Jacques Janssen) worden de effecten van secularisatie goed benoemd.

De grote uitdaging is nu hoe een brug geslagen kan worden tussen de hoge ecclesiologische idealen en de weerbarstige werkelijkheid waarin gemeente-zijn zich realiseert. De eerste vraag is hierbij welk beeld van de gemeente voor ogen staat en welke metafoor daarvoor gehanteerd kan worden. Is het te doen

om een kerk als ‘burcht’ of ‘ark’, of juist om een kerk als ‘servicebalie’, een ‘kerk met een aanbod’? Of is de kerk een ‘herberg’, waar de identiteit concreet wordt door gastvrouwen en gastheren die een hartelijke openheid en gastvrijheid tonen voor wie maar wil binnenvallen en aanschuiven? De identiteit van een gemeente wordt bepaald door de inhoud van drie fundamentele relaties: met God, de samenleving en elkaar.

Na een definiëring van het concept ‘gemeenteopbouw’ en een onderstreping van de noodzaak daarvan in onze tijd passeert een tweetal historische voorbeelden de revue: gemeenteopbouw in de tijd van de reformatie en in de twintigste eeuw. Van Martin Bucer via Hendrik Kraemer tot Bill Hybels blijkt hoe door de eeuwen heen verschillende accenten zijn gelegd en diverse aanpakken zijn gekozen vanuit evenzeer diverse visies op gemeente-zijn.

Bezwaren of weerstanden tegen gemeenteopbouw dienen te worden onderkend, teneinde zo recht te doen aan gemeentelieden die moverende redenen hebben om deze bezwaren naar voren te brengen (ze willen iets waardevols beschermen) én omdat ze ons alert maken op valkuilen binnen gemeenteopbouwprocessen.

Belo tekent een routekaart voor gemeenteopbouw in een tijd van secularisatie. Daarbij is de beleefde identiteit van de gemeente onmisbaar uitgangspunt. Alleen als er een levende relatie met Christus is door het geloof, houdt de gemeente het vol om gestalte te geven aan de roeping Christus in haar eigen context te weerspiegelen. Blijft de relatie met Christus echter vaag en abstract, dan vervalt zij ofwel tot aanpassing aan haar omgeving of ze blijft zich vast in eigen gewoonten en tradities. Wanneer de gemeente vanuit de relatie met Christus

‘contrast-gemeenschap’ is, blijkt zij juist zo aantrekkelijk te zijn voor mensen buiten de gemeente en kan zij de nieuwe kansen aangrijpen die onze tijd haar biedt. Een aantal kruispunten op de routekaart wordt besproken. Het hoofdstuk sluit af met de metafoor van de kerk als *zeilboot* die ‘aan de wind van de Geest’ zeilt en zo koers houdt op weg naar de haven.

Dr. A. (Jos) de Kock ten slotte belicht in zijn bijdrage de kerk als leergemeenschap. Leren is een van de basisfuncties van de gemeente. Gemeenteleden blijven altijd leerling en wel in de specifieke zin van ‘leren geloven’, waarbij er een spanning is tussen geloof als gave en als vrucht van leren. De vraag is in hoeverre de gemeente van vandaag werkelijk leergemeenschap is en hoe zich dit leren geloven in de praktijk voltrekt. Gezien de druk die op de kerk als instituut en op institutionele vormen als bijvoorbeeld de catechese staat, dient er grote nadruk te worden gelegd op de toerusting van ouders voor hun taak in de christelijke opvoeding van hun kinderen.

Na de behandeling van een drietal modellen van waaruit de godsdienstpedagogiek kijkt naar de praktijken van religieuze vorming (behavioristisch, ontwikkelingsgericht en meester-gezel-leerlingmodel) wordt ingezoomd op drie benaderingen van geloofsleren: leren door doen, leren uit en met het hoofd en leren in intersubjectieve activiteit. Het laatstgenoemde model, met een nadruk op geloofsleren door doen, sluit het meest aan bij de ambitie van de kerk een geloofsgemeenschap en een leergemeenschap te zijn. Het gaat erom dat gemeenteleden zich kunnen identificeren met gelovigen uit oudere generaties in de kerk. Hierbij zou de lerende gemeente van vandaag moeten focussen op de ouders als primaire opvoeders. In het gezin vindt het belangrijkste intergenerationele godsdienstige leren plaats en waar de binding met de kerk als instituut

afneemt, wordt de godsdienstige opvoeding in de gezinnen steeds belangrijker.

De Kock vraagt voorts aandacht voor de betekenis van belichaming en beleving. Menselijke ervaring is nu eenmaal geworteld in het lichaam van vlees-en-bloed. Daarom behoren leeractiviteiten in de geloofsgemeenschap zich niet te beperken tot 'spreken, lezen en het Woord', maar horen 'doen, voelen en het sacrament' er ook ten volle bij. Er is grote behoefte aan opvoeders die belichamen wat het is om te leven in relatie met God (*embodiment*). Daarnaast moet het belang van nieuwe sociale media niet worden onderschat. Er liggen hier twee valkuilen voor de gemeente als leergemeenschap: enerzijds het marginaliseren van leerprocessen tot woordelijke en cognitief georiënteerde activiteiten en anderzijds het marginaliseren van leerprocessen tot van de fysieke werkelijkheid onthechte communicatiestromen. Evenals Bert Roor onderstreept Jos de Kock de grote betekenis van diaconale en missionaire leerprocessen. De ontmoeting met de ander is veelal het vliegwiel voor leerprocessen en leidt zo tot diepgaande bezinning op het eigen geloven en de eigen traditie. Het hoofdstuk eindigt met het symbool van de *narthex*, waarin de ontmoeting plaatsvindt tussen wie verlangend vanaf het marktplaatsplein naar binnen stapt en anderzijds wie komend vanuit de heilige ruimte perspectief kan bieden.

Wellicht dat de lezer van dit boek aan het eind verzucht dat er, gelet op alle analyses, observaties, kritieken, aansporingen en modellen, toch wel heel veel móét. Inderdaad is er werk aan de kerk en dienen de schouders onder de grote opdracht van Godswegen te worden gezet. Toch is er een andere rode draad door het boek die nog essentiëler is. De overtuiging namelijk dat er heel veel kán, omdat het geheim van de kerk ligt in Hem

die in haar midden present is met de kracht en het licht, de leiding en de toerusting van Zijn Geest (Openb. 1:20). We mogen dan ook fiducia hebben in de kerk. De kerk leeft, want God leeft. Christenen geloven in de kerk omdat ze in God geloven. Dat wil zeggen: ze ontkennen het menselijke, al te menselijke in het gemeente-zijn allerm minst, maar ze blijven ernaar kijken als een geloofszaak. We weten de zaak van de kerk in de handen van onze Heere.

*Mensenzoon tussen de kandelaars,
Wortel Davids, Morgenster,
blijf uw kerk vergaderen, bewaren,
roep haar van nabij en ver.
Laat de luchters branden van uw klaarheid,
maak uw kerk tot pijler van uw waarheid,
schuilplaats in de wildernis,
huis waarin uw vrede is.¹*